

Найгіршою є ситуація, коли глобалізація має наслідком майже повну або повну уніфікацію і розглядати макрооб'єкти як незалежні немає ніякої можливості. Прикладом можуть бути країни Європейського союзу з певних аспектів життя та функціонування. В таких умовах реальна кількість незалежних спостережень стає дорівнювати одиниці, що унеможлиблює будь-який статистичний аналіз.

Висновки. Отже, для вивчення суспільства, що трансформується, для вивчення процесів, що знаходяться на перших стадіях розвитку та еволюції, ефективним є застосування порівняльного методу. Такого застосування, де з одного боку порівнюються історично віддалені витoki явища (порівняння в часі, діахронне), а з іншого ретельно збираються всі дані прояву процесу у всіх доступних для спостереження та вимірювання об'єктів (порівняння в просторі, синхронне). Метою є збирання якомога більшої кількості даних задля пошуку у цьому різноманітті певних системних якщо не сталих, то принаймні відносно стабільних та повторюваних зразків. Все це є неможливим без виходу у дослідженнях за межі "власного" суспільства, без розгляду власного суспільства у певному адекватному порівняльному контексті.

Література

1. J.H. Goldthorpe Current issues in comparative macrosociology: a debate of methodological issues // Comparative Social Research, Volume 16, 1997, p. 1-26.
2. Д.Кэмпбелл Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях - СПб, 1996. - 391 с.
3. A.Przeworski, H.Teune The logic of comparative social inquiry.- Wiley, 1970.- 210 p.
4. Бююль А., Цефель П. SPSS: искусство обработки информации. - СПб: ДиаСофтЮП, 2001.- 608 с.

УДК 316.74: 37.16

Чепак В.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор соціологічних наук, доцент

ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСВІТИ

У статті здійснено аналіз окремих соціогуманітарних наук щодо їх евристичного потенціалу при вивченні освіти. Встановлено спільні та відмінні риси у предметній площині, проблематиці, функціях, теоретичних засадах, тенденціях розвитку даних наук. Наголошено на необхідності подальшої інтеграції наук про освіту задля реалізації теоретичних і практичних потреб.

Ключові слова: *освіта, педагогічний підхід, філософський підхід, економічний підхід, соціологічний підхід, освітній менеджмент*

В статье осуществлен анализ отдельных социогуманитарных наук относительно их эвристического потенциала при изучении образования. Установлены общие и отличительные черты в предметной плоскости, проблематике, функциях, теоретических принципах, тенденциях развития данных наук. Отмечено необходимость последующей интеграции наук об образовании для реализации теоретических и практических потребностей.

Ключевые слова: *образование, педагогический подход, философский подход, экономический подход, социологический подход, образовательный менеджмент*

In the article the analysis of some social and humanitarikh sciences as for their heuristic potential at the study of education is carried out. General and excellent lines in a subject field,

problems, functions, theoretical principles, tendencies of these sciences trends are set. It is marked the necessity of subsequent integration of sciences about education for realization of theoretical and practical necessities.

Keywords: education, pedagogical approach, philosophical approach, economic approach, sociological approach, educational management

Актуальність. Освіта належить до числа тих соціальних інституцій, що стають предметом дослідження різноманітних соціальних та гуманітарних наук. Перелік наукових дисциплін, предметні області яких включають проблематику освіти, останнім часом набуває більш впорядкованого характеру. До цього переліку наук належать педагогіка, філософія освіти, економіка освіти, соціологія освіти, психологія освіти, освітній менеджмент.

Метою даної статті є визначення евристичного потенціалу соціогуманітарних наук щодо вивчення освіти, їх взаємодія та взаємовплив.

Генетично першою наукою, що виявила інтерес до освіти як об'єкта дослідження, стала педагогіка. Як галузь наукового знання і самостійна наукова дисципліна вона виникла і розвивається в нерозривному зв'язку з освітою, оскільки предмет дослідження педагогіки – це *дидактика* (сукупність засобів та методів навчання) та *педагогічна етика* (сукупність нормативно-ціннісних настанов, згідно з якими застосовуються відповідні дидактичні технології).

Педагогічний підхід до освіти передбачає концентрацію зусиль дослідників на проблемах формування людини, здійснюваного в перебігу навчально-виховного процесу за допомоги певних методів, засобів і форм педагогічної діяльності, а точніше – педагогічної взаємодії, розглядуваної як технологічно-організована відповідно до настанов дидактики та етики.

У цьому вимірі освіта є об'єктом і предметом педагогіки, що розуміється водночас і як наука, і як соціальна практика. Під педагогічним підходом у цьому розумінні ми матимемо на увазі передусім науково-педагогічний, тобто здійснюваний з позицій педагогічної науки, що спирається на відповідну практику.

Цей підхід багато в чому є абстрагованим від соціальних чинників функціонування освіти як соціального інституту, оскільки дидактичні технології, як і морально-етичні настанови педагогів, не стають предметом спеціальної рефлексії під кутом зору зумовленості їх ідеологіями, соціальними інститутами, відносинами влади тощо.

Педагог частіше буває технологом у сфері цілеспрямованої соціалізації, який перебуває щодо соціальності у відносинах морально-етичної конфронтації або ж конформності. Адже йдеться про своєрідне постійне “відхилення” об'єктів соціалізації від заданих дидактичних та етичних стандартів, що і зумовлює розгортання педагогічного дискурсу з приводу оптимізації як технології навчання, так і виховання.

Більшість інших наукових підходів до вивчення освіти склалися пізніше, на початку ХХ століття. Це було спричинено сукупністю обставин, пов'язаних з розвитком як самої освіти, так і прикладної науки як фундаментальної продуктивної сили ринкової економіки.

До початку ХХ сторіччя освіта набула нових рис за своєю роллю і місцем у житті суспільства, насамперед дістала статус буржуазних ринкових послуг.

Ставши масовою, всезагальною і конвеєризованою, освіта перетворилася на особливу галузь духовного виробництва, продемонструвавши, разом із тим,

свою ринкову доцільність і дедалі більше значення для розвитку матеріального виробництва та сфери послуг. Різноманітні потреби останньої в освічених працівниках різного рівня навченості, підготовки, кваліфікації спричинили формування багатощаблевої, виробничо- та соціально-детермінованої системи допрофесійної і професійної освіти. Розпочалося одержавлення інституту освіти як одного з найважливіших у суспільстві, зростали інвестиції на його утримання і розвиток.

Друга обставина пов'язана з розвитком самої науки і появою особливого інтересу до дослідження освіти. Перспективи її прогресу і внесок суспільства (держави) у цей процес змушують представників філософської, економічної, соціологічної та інших галузей знання звернути увагу на сферу освіти. Зростає інтерес до людини, особливо увиразнений у психології та фізіології.

Упродовж ХХ століття підходи до освіти, сформульовані в рамках суспільних наук, розробляли та деталізували. На цьому підґрунті виникали наукові школи, формувалися окремі галузі знання, які дістали сьогодні відповідний науковий статус: філософія освіти, економіка освіти, соціологія освіти тощо.

Диференціація наукового знання про освіту набула настільки вираженого характеру, що цілком природною виявилася зворотна тенденція – виник інтерес до інтеграції галузей науки, що займаються дослідженням освіти.

Першим чином ведемо мову про філософський підхід до освіти, сформований в межах особливої галузі знання – філософії освіти. З приводу визначення її предмета і понині тривають дискусії. Одні автори вважають, що філософія освіти є прикладною філософією (в поширених тлумаченнях таке словосполучення цілком можна вважати нетрадиційним, оскільки спочатку філософія або взагалі не фігурує як наука, або постає в уявленнях людей як світоглядна форма знання). Утім, ця сфера є прикладною в тому сенсі, що загальні принципи і положення філософії застосовують для аналізу найрізноманітніших аспектів освіти. Її можна розглядати і як систему, і як процес, і як діяльність, і як цінність, і як соціальний інститут.

Акцент саме на прикладному характері філософії освіти було продемонстровано деякими авторами під час засідань круглих столів, проведених редакціями журналів “Вопросы философии” і “Педагогіка” у 1992 і 1995 роках і присвячених суто проблематиці філософії освіти (див. у зв'язку з цим: [5, с. 3–21]).

У літературі представлено й інше бачення філософії освіти, що заперечує її статус як особливої галузі знання. Прихильники цієї точки зору стверджують, що зміст філософії освіти переважно збігається з теоретико-методологічними засадами педагогічної науки. Якщо прихильниками визнання прикладного характеру філософії освіти є переважно філософи, то прихильниками другої позиції - вчені-педагоги, переважно ті, які розробляють її методологічні основи.

Деякі автори намагаються аргументувати діаметрально протилежні точки зору на філософію освіти. Так, Ф. Михайлов в одній і тій самій публікації прагне переконати, що філософія освіти є водночас і неможливою, і можливою як фундаментальна теорія освітньої діяльності та як прикладна дисципліна методологічного характеру [4, с. 100]. Він називає дві можливі причини такої неоднозначності. По-перше, все різноманіття теорій освіти не має у своїй основі власної фундаментальної теорії. Та якби навіть така теорія була сформульована,

то вона, додамо до думки автора, означала б методологічний ухил у позитивізм, тобто доволі однобічну наукову методологію, що за своїм змістом суперечило б самому визначенню філософії. По-друге, такої особливої філософії, як філософія освіти, на думку цього автора, бути не може, бо за своєю суттю філософія принципово “не може бути позаметодологічною” [4, с. 112]. І втім, вона – філософія освіти – є можливою, але саме як сукупність постулатів фундаментальної теорії “освітньої” діяльності [4, с. 114].

Резюмуючи свої міркування, Ф. Михайлов стверджує: “...філософія освіти є... філософськи-рефлексивною критикою емпіризму у педагогічній теорії, але аж ніяк не такою “частиною”, що претендує на “загальний підхід” до різноманітних освітніх практик, які марно намагаються реалізувати абстракти не менш різноманітних і різних педагогічних концепцій” [4, с. 114].

Б. Гершунський трактує філософію освіти як самостійну галузь наукових знань, предметом якої є закономірності функціонування та розвитку сфери освіти в усіх її аспектах – ціннісно-цільових, системних, процесуальних і результативних [2, с. 89–90]. Така позиція в цілому відповідає загальноновизнаному тлумаченню філософського підходу до освіти. Вона дає підстави зближувати філософський і соціологічний підходи, розглядати зв'язок між ними у площині співвідношення загального і спеціального. В той самий спосіб можна визначити зв'язок між філософським і педагогічним, філософським і психологічним, філософським і економічним підходами до освіти.

Зони перетину між зазначеними підходами зумовлені здатністю філософії освіти тлумачити освіту як сферу і суспільного, і індивідуально-особистісного життя і діяльності. “Філософія освіти розглядає найбільш загальні проблеми суцього і належного у вельми специфічній і в той же час “вічній” сфері суспільного життя будь-якої країни: сфері відтворення та якісного перетворення людських ресурсів соціально-економічного і соціокультурного, морального проґресу, з одного боку, і, що ще важливіше, у сфері задоволення природних і постійно мінливих освітніх потреб особистості – з іншого” [2, с. 95].

Спрямованість філософії як доволі абстрактної сфери духовної культури створює можливість розгляду освіти у відриві від конкретних проблем життя, соціальних і політичних відносин, розвитку науки і виробництва. Акцент на аналізі законів, категорій, понять, принципів, методів, гіпотез тощо, характерний для філософії як форми світоглядного знання, може переключати дослідницьку увагу від власне наукової соціологічної рефлексії на світоглядну. Небезпека полягає в абстрактно-спекулятивному синтезі філософського підходу до освіти з конкретно-науковими – економічним, психологічним, соціологічним та іншими підходами.

Настільки ж реальною є небезпека редукціонізму для всіх визначених підходів до освіти, коли ми маємо справу зі зневажливо-зверхнім ставленням до філософського синтезу з боку налаштованих у позитивістському дусі соціологів, психологів, педагогів та економістів. Мало хто з економістів, психологів, соціологів, які досліджують різні аспекти освіти, залучають праці філософів у цій галузі наукового знання. Між тим, використання філософського підходу до освіти дає розуміння основних напрямків і перспектив її розвитку, без чого не можна вибудувати ні стратегію, ні тактику, ні політику в цій сфері суспільного життя.

Застосування філософського підходу до освіти дає змогу виявити топологію єдиного світового освітнього простору, без осмислення та інтеграції у який

навряд чи можна розраховувати на значущі досягнення в галузі навчання, виховання, соціалізації загалом.

Аналіз суперечностей у сфері освіти з позицій філософського підходу підводить до усвідомлення і розкриття світової та національної освітньої кризи, що полягає у визнанні обмеженої здатності сучасної системи освіти задовільно розв'язувати соціальні та індивідуально-особистісні проблеми й виконувати свої основні функції. Цей же підхід уможлиблює більш конкретний і детальний розгляд суперечностей в рамках інших наукових підходів – передусім економічного і соціологічного.

Одним із найважливіших для науки ХХ сторіччя є економічний підхід до освіти. В рамках зазначеного підходу освіту розглядають як один з найважливіших соціально-економічних ресурсів розвитку як суспільства, так і особи. Сутність економічного підходу до освіти можна схематично визначити через взаємодію економіки і освіти як двох соціальних інститутів: а) як економіка суспільства впливає на освіту, залучаючи її в систему фінансово-економічних відносин; б) якою є економічна ефективність освіти; в) як освіта впливає на розвиток виробництва, економіки суспільства в цілому.

На формування економічного підходу до освіти в ХХ ст. найістотніше вплинули два провідні напрямки світової економічної думки: *неокласичний* та *кейнсіанський*.

У рамках першого – неокласичного – напрямку освіта постає як різновид вільного підприємництва, пов'язаний із наданням специфічних інтелектуальних послуг на ринку. Відповідно до цієї логіки, основою розвитку освіти як галузі економіки визнають споживача, його інтереси та вибір [1, с. 82]. За подальшими міркуваннями носіїв такої думки, освіта підпорядковують дії стихійних ринкових законів, а держава лише створює необхідні умови для цього і, на думку представників неокласичного напрямку, не повинна активно втручатися у сферу освіти. Якщо ж держава все-таки вдається до такого втручання, то це, по-перше, призводить до придушення конкуренції виробників освітніх послуг, по-друге, до порушення принципів соціальної справедливості в царині освіти. Згідно з цим принципом, не можна платити двічі за одну й ту саму освіту (за одні й ті самі послуги). А втім, у випадку активної діяльності держави та її структур у цій сфері споживачі освітніх послуг платять і податки на освіту, і гроші за навчання.

У рамках другого – кейнсіанського – напрямку його прихильники ратують за втручання держави в освіту та її економіку. Вони виходять з того, що кожна конкретна людина може не усвідомлювати повною мірою як своїх особистих, так і суспільних інтересів, і це заважатиме розвитку освіти саме як виробничого процесу. Для його підтримки й успішного функціонування ринку освітніх послуг необхідне втручання держави і здійснення регуляторної політики щодо освіти.

Обидва напрямки почергово впливали на економіку освіти аж до 80–90-х років ХХ сторіччя, допоки не відбулася їх інтеграція. Разом із тим і сьогодні очевидно, що в окремих країнах у розвитку освіти домінує чинник економічного та соціального “втручання” держави (наприклад, у Німеччині та Франції). В деяких інших країнах (наприклад, США) цього не відбувається у відкритій формі, проте держава все одно реалізує прихований протекціонізм щодо тих соціальних верств, які потребують розширення доступу до освіти.

Якщо розглянути сучасну вітчизняну освіту в рамках економічного підходу, то не викликає сумнівів необхідність вивчення формування ринку освітніх послуг. Як зазначає у зв'язку з цим російський фахівець у галузі економічної соціології В. Єрошин, “ринкові механізми значною мірою оптимізують розподіл ресурсів між виробниками освітніх послуг і тим самим сприяють підвищенню ефективності використання коштів, вкладених суспільством в освіту” [3, с. 59].

Стає зрозумілим, що складовою економічного підходу до освіти є розроблення стратегії освітнього маркетингу.

Освітній маркетинг – це сукупність стратегій вивчення потреби ринку в освітніх послугах та формування на засадах цього вивчення відповідних освітніх проектів, здатних на конкурентних засадах задовольнити потреби споживачів.

Саме завдяки освітньому маркетингу виявляють потреби індивідів в освітніх послугах, що, своєю чергою, змушує конкурувати виробників зазначених послуг у боротьбі за можливість задовольнити ці потреби. Отже, справжнім господарем на ринку освітніх послуг, стає радше не їх виробник, а споживач.

Проте, сенс економічного підходу до освіти в сучасному суспільстві полягає і в тому, щоб показати реальні можливості вільного ринку освітніх послуг, його недостатню ефективність і необхідність не стільки обмеженого, скільки органічного втручання держави в галузеву економіку освіти. Ця необхідність викликана наявністю у держави певних економічних ресурсів, які вона може спрямувати на реалізацію освітніх програм.

Таким чином, призначення економічного підходу полягає в тому, щоб показати можливості та визначити належні пропорції у поєднанні вільного ринку освітніх послуг з механізмами державного регулювання сфери освіти в інтересах споживачів цих послуг; дати характеристику освіти як сфери взаємодії (або зіткнення) споживача і продавця відповідних послуг, вільного ринку і механізмів державного регулювання у цій царині, виявлення маркетингових аспектів освіти, пов'язаних із вивченням суспільних та індивідуально-особистісних потреб у ньому; виявити зв'язок між економічним і соціологічним підходами до освіти.

Сенс соціологічного підходу в розумінні інституційних аспектів освіти полягає у визначенні ролі та місця освіти серед інших соціальних інституцій та підсистем суспільства, дослідження прямих та зворотних зв'язків між суспільством (соціальною системою), освітою й іншими соціальними підсистемами.

Мова йде про те, що освіта та інші соціальні інститути формують мережу горизонтальних та вертикальних зв'язків, забезпечуваних завдяки соціальній комунікації. В одних суспільствах освіта є цілком автономною підсистемою, в інших стає залежною від політики та економіки, а також релігії як соціальних інститутів. Частина суспільств здійснює (звісно, через державну владу) щодо освіти політику інклюзії-ексклюзії, інтеграції-диференціації, одержавлення-роздержавлення (приватизації) тощо.

У центрі уваги соціології перебувають взаємозв'язки освіти з різними соціальними структурами, інститутами та організаціями, з якими її поєднує багато спільних завдань. Соціологію цікавить соціальна ефективність освіти, трактована в широкому діапазоні – як соціально-економічному, так і культурно-моральному.

Освіта як соціальне явище і процес, як соціальна підсистема, нарешті, як соціальний інститут, будучи елементом суспільства, відчуває на собі практично всі зміни, що відбуваються в ньому. Це є тим паче справедливим стосовно до

транзитного суспільства, що переживає якісні трансформації. Саме таким, як відомо, і виявляється сьогодні українське суспільство.

Перехідний характер процесів, що відбуваються в нашій країні, економічні, політичні, соціальні реформи, пов'язані з демократизацією суспільства, його рухом до домінування ринкових відносин, не могли не вплинути на соціальний інститут освіти в цілому та його конкретні підсистеми зокрема. Тому, розглядаючи сучасний стан освіти в Україні, методологічно послідовним було б проаналізувати його залежність від ключових напрямків соціальних змін. Такий підхід передбачає виявлення місця освіти в системі соціальних відносин і процесів, соціальних інститутів і структур, її соціальної ролі в житті трансформаційного суспільства.

Застосування соціологічного аналізу виявляє можливість і іншого, "зворотного" підходу до виявлення взаємодії освіти і перехідного суспільства, що пов'язано з вивченням способу впливу суспільства на власні підсистеми. Справді, будь-яка освіта, будучи включеною в соціальну систему, не може залишатися байдужою до неї, так чи інакше впливає на неї, реагує на потреби освіти, безперервно нагадуючи про себе.

Утім, соціологічний підхід до освіти не зводять лише до визначення її суспільних характеристик і він не означає розгляду її лише як соціального феномена. Він означає також вивчення освіти як одного з найбільш значущих елементів способу життя людей, тісно пов'язаного з іншими елементами повсякденної (регулярної) життєдіяльності. Отже, соціологію цікавить також вплив освіти на організацію праці, побуту, дозвілля, умов життя, ціннісних орієнтацій, різних форм та видів діяльності.

Разом із тим, соціологія як наука вивчає і зворотний вплив процесу освіти на різні боки способу життя людини, малих та великих соціальних груп. Прагнення виявити особистісні аспекти освіти, вихід на проблематику соціалізації, її когнітивний та етичний виміри (в нашому випадку розглядатимемо опанування знань, умінь та навичок як зміст освіти) зближують соціологію з педагогікою і психологією, що саме по собі є досить важливим позитивним чинником.

Специфіка соціологічного підходу до освіти полягає також у тому, щоб робити предметом аналізу ступінь задоволеності освітою різних соціальних спільнот як безпосередньо включених в її систему, так і побічно пов'язаних із нею. Мова йде про з'ясування соціального самопочуття різних груп у сфері освіти, чинників соціального комфорту і дискомфорту (що є особливо актуальним для суспільства, в якому відбувається перехід до ринкових відносин), готовності людей продовжувати освітню діяльність упродовж всього їхнього життя чи принаймні тривалого часу.

Соціологічний підхід охоплює також питання *безперервної освіти*, як із погляду особистої зацікавленості людей в її розвитку, так і з позицій суспільного визнання значущості цього питання. Останнє набуває вираження в особливому напрямку соціальної політики, що передбачає заохочення і фінансування проектів зі створення різних структур додаткової освіти за межами інституціоналізованих установ і навчальних закладів для задоволення різноманітних освітніх потреб не лише молоді, а й дорослого населення.

Таким чином, використання соціологічного підходу дає змогу поєднувати у вивченні освіти дві її складові – суспільну і особистісну (соціально-групову). Їх можна поєднати в тому разі, коли освіту розглядають як соціальний інститут. Саме

інституціональний підхід дає можливість дослідити освіту і на соціальному (соцієтальному), і на спільнотному (груповому), і на особистісному рівні.

Отже, з *позиції філософського підходу* освіта постає передусім як соціокультурна діяльність, спрямована на формування світогляду та культури людини засобами навчання і виховання. Освіта здійснює передання накопиченого у процесі суспільного розвитку соціально зумовленого досвіду, формує систему ідей та поглядів на розвиток освіти та зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на цей процес. З *позиції педагогічного підходу* освіта - це поле дії дидактики та педагогічної етики. Соціальні аспекти при цьому відображають лише мікрорівень, тобто в рамках педагогічного підходу освіту розглядають переважно як набір технологій соціалізації, що включає когнітивний та етичний компоненти. Когнітивний компонент відображає зміст навчання, а етичний – дисциплінарні аспекти організації навчально-виховного процесу. Цей підхід може бути перспективним у дослідженнях соціально-рольових взаємодій та технологій педагогічної соціалізації, застосовуваних у різних навчальних та виховних закладах. З *позицій економічного підходу* освіта постає передусім як різновид ринкових інтелектуальних послуг, тобто на ринку здійснюють оцінку її конкурентоспроможності – теперішніх та потенційних здатностей (можливостей) з надання освітніх послуг відповідного рівня, що задовольняють потреби індивіда у здобутті знань та отриманні навичок і потреби суспільства у підготовці фахівців, у розробленні, створенні та реалізації навчально-методичної й науково-технічної продукції як в теперішній час, так і в майбутньому. У рамках економічного підходу критеріями оцінки освіти як соціального інституту можуть виступати загальна популярність і репутація, швидкість реагування на зміни запитів споживачів, інноваційний потенціал і його реалізація, престижність, рекламна політика, рівень зарубіжних зв'язків, фінансова забезпеченість (стійкість), конкурентний статус.

З *позицій соціологічного підходу* освіту доцільно розглядати як соціальний інститут, що виконує щонайменше три базові функції: соціалізаційну, культурну, просвітницько-розвивальну (особистісно-розвивальну). Дві перші функції можна вважати соціально-репродуктивними, а третю – продуктивною (такою, що забезпечує особистісний розвиток). Освіту розглядають у контексті її місця і ролі у сучасному суспільстві, в усій сукупності системи суспільних відносин як її елемент, що взаємодіє з іншими елементами. Насамперед освіта орієнтована на підготовку конкретних індивідів, на поліпшення життєвих шансів кожного з них. При цьому як частина єдиної соціальної системи вона взаємопов'язана з усіма підсистемами суспільства (економічною, політичною, соціальною, культурною). Соціологія аналізує освіту як сферу, яка входить до системи чинних суспільних відносин і впливає на її розвиток.

Освіту вивчають як системну цілісність, як структуру, в складі якої - множина взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, як певну статичну, але водночас динамічну форму організації суспільного життя.

Література

1. Алле М. Экономика как наука / М. Алле ; [пер. с фр. И.М. Моисеева]. – М. : Наука, 1995. – 332 с.
2. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б.С. Гершунский. – М. : ИнтерДиалект+, 1997. – 697 с.
3. Ерошин В.И. Экономика образования: проблемы и перспективы / В.И. Ерошин. – М. : Ин-т управления образованием, 1997. – 128 с.

4. Михайлов Ф.Т. Философия образования: ее реальность и перспективы / Ф.Т. Михайлов // Вопросы философии. – 1999. – № 8. – С. 92–118.

5. Философия образования : сб. науч. ст. / [общ. ред. и вступ. ст. В.А. Ковалева]. – М. : Синтез, 1996. – 553 с.

УДК 316.2

Соболевська М.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, кандидат соціологічних наук, доцент, докторант

ПОРЯДОК ІЗ ПАРАДОКСА: НЕОФУНКЦІОНАЛІСТСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКУ У СИСТЕМНІЙ ТЕОРІЇ Н.ЛУМАНА

У статті представлена та проаналізована проблема соціального порядку з позицій неофункціоналістської теорії систем Н.Лумана, в основі якої знаходиться парадоксальна теза про самозверненість та самовідтворення суспільства, що формується та обґрунтовується німецьким соціологом під впливом теоретичних і методологічних досягнень сучасної біології, нейрофізіології та кібернетики. Принцип подвійного опису, що визначає повернення та входження опису предмету до самого предмету опису, переключає увагу дослідника із предмету вивчення на сам процес опису, фокусуючись на умовах, в яких соціальні факти оформлюються і знаходяться. Звідси класичне соціологічне питання про соціальний порядок переоформлюється у питання про умови можливості соціального порядку.

Ключові слова: соціальний порядок, сучасна соціологічна теорія, неофункціоналізм, теорія систем Н.Лумана

В статье представлена и проанализирована проблема социального порядка с позиций неофункционалистской теории систем Н.Лумана, в основе которой находится парадоксальный тезис о самореферентности и самовоспроизводстве общества, который формируется и обосновывается немецким социологом под влиянием теоретических и методологических достижений современной биологии, нейрофизиологии и кибернетики. Принцип двойного описания, который определяет возвращение и входжение описания предмета в сам предмет описания, переключает внимание исследователя с предмета изучения на сам процесс описания, фокусируясь на условиях, в которых социальные факты создаются и находятся. Отсюда классический социологический вопрос о возможности социального порядка преобразуется в вопрос об условиях возможности социального порядка.

Ключевые слова: социальный порядок, современная социологическая теория, неофункционализм, теория систем Н.Лумана

The article presents and analyzes the problem of social order from the position of N.Luhmann's neofunctionalist systems theory, the basis of which is the paradoxical thesis of self-references and auto-poesies of society that formed and grounded by German sociologist influenced of theoretical and methodological advances of modern biology, neurophysiology and cybernetics. The principle of double description that defines the return and enter the description of the subject until the subject description, switches the researcher's attention from the subject of study to the process of description, focusing on the conditions in which social facts are made and are. Hence the classical sociological question of social order reissued in question of provided opportunities for social order.

Keywords: social order, modern sociological theory, neofunctionalism, Luhmann's system theory

Актуальність дослідження. Історично склалося так, що розвиток соціологічної теорії відбувався під впливом і натхненням інших наук. Ще за часів